

**ROBERT MANTRAN, HISTOIRE DE LA TURQUIE,
ПАРИЗ, 1952, 128; 8²**

Као 539 свеска колекције „Que sais je?“ која се бави обавештавањем о актуелним питањима (уредник Paul Angoulvent) и која је досад дала читав низ књижица из области историјских наука, изашла је историја Турске од Робера Мантрана, професора Галатасерајског лицеја и бившег члана Француског археолошког института у Цариграду.¹⁾ Мантран је млад као писац; досад је штампао још само студију *Réglements fiseaux ottomans: Les provinces syriennes* као публикацију Француског института у Дамаску (Paris, A. Maisonneuve 1951), иначе је ученик Jean Sauvaget-a (1901 — 1950), коме је посветио своју *Историју Турске* и са којим је обрадио своје *Одредбе*. Иако делце није обимно и мада синтеза млада писца, наша научна јавност, која посљедњих година оправдано показује особити интерес за студије из повести Турске, не треба да пређе ћутке преко ове мале књиге.

Поред увода („Турци пре њиховог уласка у муслимански свет“. Нјонг-Нуи, Ту-Кјук, Ујгури; стр. 5—11) постоји шест глава и сумарна библиографија а у тексту три карте. Глава о Селџуцима (стр. 12—29), која је заузела релативно доста простора, рађена је на основу новије литературе, те делује прилично свеже. Излагање би испало кудикамо боље да су искоришћена сва новија дела о овом питању, коме се у последњих десет година посвећује особита пажња. Досад још нико није дубље зашао у питање зашто је требало неколико столећа док се од Манцикерта формирала војно-феудална османлиска држава (ово Мантран само запажа, 18 стр.). Друштвени развој селџучке државе још увек није јасан. Специјална студија Јушкова о „варварским“ државама (Вопрос и истории, 1947 год.) добиће нове хране скоро у Турској објављеним материјалом који се чувао у Паризу. Писац увиђа значај социјалног момента код турских освајања (стр. 18): као социјални, религиозни и анти-религиозни окарактерисан је покрет туркменског дервиша Баба Исхака 1241 године (стр. 23); но, није изближе обрађена улога емира, што се и из пишчева текста наметало и није се изоставило да се буде и добар западњак и крсташ (стр. 19: крсташку победу код Дорилеје 1097 године писац изједначује са значајем битке код Манцикерта, те излази да је византиска реокупација малоазиских области, дошла као резултат само крсташких победа, омогућила Византији да продужи живот за још три столећа).

¹⁾ Књига је у Цариграду пуштена у продају тек последњих дана септембра 1953.

Излагање о кнежевинама у Анадолији и о почецима Отомана (стр. 30—42) сачињава другу композициону јединицу, која се завршава Ангорском битком. Писац сматра да се османска држава по својим институцијама налази на средини између уређења Селдука и Византије (стр. 39); он битку, код Ангоре сматра крајем прве фазе у развоју османске државе, а сам пораз (жесток али релативан) тумачи као резултат врло брзог напретка (стр. 42); али, притом, Мантран држи да су зијамети и тимари оријентална варијанта феудалног система Запада (стр. 38—39). У књизи треба исправити и неке очигледне грешке: 1387 године уједињени Срби и Бугари нису нигде у Босни триумфовали над Турцима (стр. 38), као што Мехмед I није подигао утврђења у Босни, Штајерској и на границама Угарске (стр. 44), и као што Турци нису Босну заузели 1462 године (стр. 49). Писац баш није много сигуран у турским ратовима у нашим земљама.

Трећа композициона целина третира развој и кулминацију отоманске империје (стр. 43—63), што писац временски правилно поставља између 1402 године и смрти Сулејмана I Законодавца. Мантран посебно наглашава значај јаничара, који иступају са својим захтевима при ступању владара на престо већ 1451 године; касније по писцу, јаничари су један од основних фактора декомпозиције државе. Као што новину претставља чињеница да је трећина књиге посвећена периоду пре XV века, што очигледно говори о присталици генетичке хисторијарске школе, лепу новину претставља и тврдња да декаденција царевине почиње већ 60-их година XVI века а не тек касније; архивска истраживања, међутим, сасвим ће јасно показати да је већ и сјајна епоха Сулејмана Законодавца време тихог унутрашњег опадања како то није лоше запазио већ пре 20 година један наш грађански хисторијар, иначе реакционар.²⁾ У овом писму треба само исправити да босанског беглербеговата није било пре средине XVI столећа (стр. 60) и поправити једну лошу транскрипцију (Bokskay — уместо Bocskay, 67 стр.).

Отсек о опадању царевине (стр. 64—82) обухвата време од Селима III. Писац на једном месту (стр. 76) интелигентно запажа да је спољна политика командована унутрашњом политиком, што никако не може бити случај са једном здравом државном целином; у Турској, у којој су ствари кренуле наопако изврнути вид треба тражити у свим институцијалним манифестацијама. Но, писац ипак не разуме однос између унутрашње и спољне политике, јер на једном месту касније (стр. 85) говори о две латентне

²⁾ Вл. Ђоровић у *Историји Југославије* помиње турско „отимање од закона“ већ око 1530 године, и то сасвим правилно.

кризе које су доприносиле анархији: спољнополитичка и унутрашњеполитичка. Кад говори о трговини у Турској, писац не види да је феудални склоп главна препрека за већи размах трговине Европљана, иако је ова настала управо у феудалној Турској, у којој услед општег положаја империје (освајачка!) и карактера ислама у односу на принципе буржоаског друштва, пулопци нових економских односа нису могли да развију нови друштвени систем. О Дубровчанима и Јеврејима има помена тек средином XVII века, а о Цинцарима и Јерменима се уопште не говори. О излагању о тканинама нигде нема речи о солунским ткањима, која су циркулисала и у дубровачкој, дакле страној трговини. Ни исказ о трговини свиле не задовољава.

Пета глава обухвата реформе од Селима III и источно питање до Младотурске револуције (стр. 83—105). Писац добро карактерише мир у Кучук-Кајнарџију (стр. 83), лепо запажа да су буне које су се јавиле почев од реформама Селима III имале национални карактер (стр. 91), штоста пажње обраћа историји балканских хришћана у XIX веку, налази да је „болесник“ Турска још у XIX столећу налазила снаге за моћну спољнополитичку реакцију. Али, ову чињеницу, коју је још пре неколико деценија јасније утврдио Јован Томић (код нас), говорећи о хришћанским силама и покрету међу балканским народима почетком XVII века ни Мантран није социолошки објаснио. Исто тако, немогуће је говорити о реформама а не рећи да се у друштвене односе није дирало. Најзад, ни исказ о Првом српском устанку не може се примити (јаничари се нису вратили тек 1803, поред Русије Аустрија није помагала устанике, о аутономији стеченој Букурешким миром ваљало је рећи да није оживотворена) (стр. 85).

Приказ историје од Младотурске револуције до победе демократа, маја 1950 године, за један информативан приручник, што уствари претставља Мантранова Х и с т о р и ј а, довољан је и добар, чак и у неким осетљивијим моментима (стр. 106—126).

Основни недостатак књижице налази се у томе што се она не темељи на посматрању друштвених односа. Ако и постоје одељци о установама, администрацији, трговини па и уметности, то је обрађено као грађанска „културна“ историја и мада постоји покоје лепо запажање, у главним цртама и добро погођена општа периодизација, ипак књига није на висини бољих грађанских историских дела. Читаво излагање писац води од владара до владара, а са султанима почиње и напредак и дегенерација. У историским појавама Мантран није налазио границе које би се постављале у вези са појавом или ишчекивањем

извесних проблема у развиту друштва и државе, били они и сасвим мали. Отуда, ако је циљ колекције „предмет актуелних сазнања“, дакле једна синтеза прошлости да би се боље разумела садашњост, књижица је сасвим промашила; синтеза, здрава и потпуна, није се могла дати са старих и уских позиција на којима је стајао писац. Делце ће ипак добро доћи француским студентима код спремања испита.

Књижица посебно одбија кад се погледа у библиографски списак. Узалуд ћемо тражити чак и Цинкајзена, Јоргу и Хамеров „Staatsverfassung“. Иако је писац радио на проучавању пореских одредаба, он није користио ниједно дело о турским финансијама и економици (Belin, Moravitz, Valay, Heidboru, Roumani, A. Inan — сва су на француском); чак ни Броделово скоро објављено животно дело није консултовао. Свега два дела у набројаној литератури су на немачком, ниједно на руском или италијанском.

Богумил Храбак

ЛАЗО МОЈСОВ: ОКОЛУ ПРАШАЊЕТО НА МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО МАЉИНСТВО ВО ГРЦИЈА, СКОПЈЕ 1954

У издању Историског института у Скопљу изишла је студија Лазо Мојсова о питању македонске националне мањине у Грчкој.

Та студија, поткријепљена статистичким подацима и разним документима, освјетљава једно питање које на данашњем степену развита југословенско-грчких односа има врло велики значај. Јер и данас извјесни утицајни кругови у Грчкој не само што се упорноprotиве признавању најосновнијих права македонској националној мањини на својој територији, него јој одричу и само постојање. Ти кругови и само помињање те наше мањине претстављају као мијешање у њихове унутрашње ствари. Штавише, они сматрају да између Југославије и Грчке не може бити сарадње и истинског пријатељства све док се са наше стране не престане и да се помене питање признања елементарних људских и националних права Јегејских Македонаца и док се не баци у заборав и само њихово име.

Македонска национална мањина у Грчкој нијесу „грчки држављани што говоре словенским језиком“, него дио македонске нације, па би требало у интересу југословенско-грчког при-